

Učiteljski Tovariš

Glasiló „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: E. Gangl: O naši stanovski organizaciji. — Carniolus: Iz starih časov. — XXIX. občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“. — III. občni zbor „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani“. — Književnost in umetnost. — Naši dopisi. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Listnica uredništva.

O naši stanovski organizaciji.

(Govoril na XXIX. občnem zboru „Slov. učit. društva“ dne 28. grudnia 1897
E. Gangl.)

Slavni zbor! „A stan brez bodočnosti je stan brez življenske sile, on je nepotreben, ker ne more zadostiti potrebam, katere mu stavi napredujoče človeštvo.“ Teh besed, ki jih je zapisal „Učit. Tovariš“ l. 1896. dne 16. rožnika v 12. številki, sem se spomnil precej, ko sem se namenil, da izpregovorim nekoliko besed na današnjem občnem zboru o naši stanovski organizaciji.

V krepkih člankih je razpravljal takrat „Tovarišev“ dopisnik o našem socialnem položaju ter dospel po daljših izvajanjih do gorenjega stavka, ki je namenjen našemu slovenskemu učiteljstvu. Namenjen — a ne v slabem zmyslu za nas, zakaj ne razburja nam prav nič vesti, ne zbuja nam nobenega očitka, da bi mogli in smeli govoriti tako, če motrimo svoje delovanje. V vsem smo težili slovenski učitelji po lepši bodočnosti svoji, s krepkim in odločnim delom smo skušali vedno privedi svoj stan do popolnosti in do ugleda, ki se nam je razcvel do danes bujno in se nam razcvete še bujnejše v kljub vsem težkočam, ki so nam v zapreko ob poti našega napredovanja.

Iz starih časov.

(Konec.)

In res, službo sem dobil. Dasi mi je nesla tudi le samih 100 glđ. na leto, je bil to vendar le priboljšek v dvojnem obziru. Prvič sem se v dolini lahko pogosteje shajal z enakomislečimi tovariši in drugič sem imel pri nadučitelju hrano, za kar sem seveda moral opravljati mežnarsko službo. In ta služba ni bila lahka. Župnija je štela nad 3000 ljudi. Ker smo hodili bolnike previdovat, in ker je bilo mnogo krstov, ženitovanj in pokopov, zato ni čuda, da nisem veliko poldni bil v šoli. Toda v tistih časih je bila šola postranska reč.

Posebno težko mi je bilo zvoniti „avemarijo“ zjutraj zarana. Kako rad bi bil časih še spal; a moral sem vstati in iti na svoje delo. Še hujše je bilo zvonjenje ob hudi uri. Gorje meni in tudi nadučitelju, če bi bil kdaj to zamudil, ali vsaj nekoliko okrajšal! Nekdaj sem tako zvonjenje nekoliko prej ustavil. Zvonil sem že dobro uro,

A oni stavek se mi zdi kot nekako očitajoče svarilo onim, ki jim je položil zakon v roke naše ljudsko šolstvo ter ono učiteljstvo, ki deluje v njem. Velikega, trdega, maločutnega gospodarja imamo, ki mu še ni prodrlo do cela jasno prepričanje do duše, da bi izprevidel brez našega prizadevanja in razlaganja brezpogojno potrebo zdravega ljudskega šolstva za razvitek našega naroda. Kakor si ne moremo misliti lepe slike brez platna ali popirja in brez barv, ki ne žalijo očesa, ki se družijo harmoniško in ustvarjajo ugoden vtisk, tako si ne moremo misliti zdravega ljudskega šolstva, ako ne deluje v njem tako učiteljstvo, ki služi v prvi vrsti samo temu, za kar je, ki se med seboj družijo in izpopolnuje ter ustvarja na zunaj jednak vtisk, kakor ona slika spretno roke mislečega, pravega umetnika.

Gospoda moja, delali bi si veliko krivico in govorili bi golo laž, da se obsodimo in da rečemo, da nismo učiteljstvo, ki služi v prvi vrsti samo temu, za kar je, ki se med seboj družijo in izpopolnuje — i. t. d., kakor sem že povedal. Ob tem nam stopa pred oči vsa ona žalostna, temna zgodovina našega šolstva in učiteljstva, ki napolnuje z bridkimi čutili vsakogar, ki se zanima zanjo količkaj. Že v starem veku je bil nesrečnik oni, ki so mu

in roke so mi bile že kar otrple: gnati kar štiri zvonove, to ni šala!

Na mojo nesrečo se je vreme preobrnilo, in padlo je nekaj toče. Zdaj je bil ogenj v strehi! Župnik mi je očital, da sem nemaren, kmetje bi me pa bili kmalu naklestili. Nadučitelj ali prav za prav nadmežnar je dobil za zvonjenje hudi uri nekaj snopov pšenice, po katere je moral sam hoditi od hiše do hiše. Le jedenkrat sem mu pomagal pri tem; potem nisem hotel več; zakaj vsa stvar se mi je zdela poniževalna beračija; kmetje so se vedli tako sirovo in razžaljivo, da mi je kar rdečica silila v lice. Moj nadučitelj je imel kot šolski voditelj 240 glđ. letne plače — in ta služba je veljala kot jedna najboljših!

Župnik ni bil z mano Bog ve kako zadovoljen. Po njegovem mnenju sem opravljal svojo mežnarsko službo premalo vestno in pobožno. Kadilnik sem vihtel pri popoldanski službi božji preneglo, skratka: prisojal mi je malo talenta za to sveto delo. To pa se je velečastitemu

poverili vzgojo mladine. Dejali so, da je zapal jezi bogov, ker so ga ustvarili pedagogom, temu najnižjemu sloju človeštva, ki je v verigah suženstva trdi kruh in ki si soli vsak grizljaj s krvavimi solzami!

Zdi se mi, kakor da je odlikoval naš pravi Bog nas učitelje s tem, da je udehnil dušam našim, ko so začele živeti v drobnih naših telescih, dvojen podedovani greh — greh, s katerim sta nakopala Adam in Eva smrt vsemu človeštvu, in greh, ki smo ga podedovali po pedagogih starih Rimljanov, da zato, ker živimo in vzgajamo človeštvo v njega korenu, jemo takisto v verigah morečega, zlega socialnega položaja trdi kruh ter ga delimo s tresočo roko z onimi, ki jih je priklenila usoda na nas.

Naše učiteljstvo je životarilo dolgo vrsto let v najbednejših odnošajih. Oudaj, ko pomni naša zgodovina prve početke našega stanu, ni bilo prav za prav učiteljstvo stan, kakor ga značimo dandanes s to besedo. Učitelj je bil vse drugo prej, nego učitelj. Resnično je, kakor čitamo v neki povesti, da je nosil v onih časih učitelj guoj na njivo, da je bil poslednja oseba v vasi, da je zavidal umazano kmetiško ženšče, ki je kuhalo v sajasti ponvi v smrdljivem loju trde žgance. Učitelju — tej ubogi pari — ni bilo moči še toliko, nego tešil je svoj glad s samimi pogledi na pepelasto ognjišče in z obilimi slinami, ki jih je požiral ob tem pogledu. S sključenim, izsušenim telesom, v katerem so ropotale zrahljane kosti; ki sta se sušila v njih mozeg in kri, je utepal s palico v roki našim pradedom brez metode in brez vede početne nauke v glavo. Kar so mu dale dobre roke, ob tem je jačil nit siromaškega življenja, da ni poginil gladu in mraza, kakor pes, ki je zvesto čuval gospodarjev dom, pa je oslepel v starosti in moral zato z verige izpred hleva, da pobira v obcestnih jarkih zavržene kosti, dokler se končno ne iztegne sam kje — kost med kostmi!

Zato pa se polasti človeka opravičena jeza z vso silo, kadar čuje, da se kdo šali ali govori prezirljivo o stanu, ki se je razvil tako in to iz takega početka.

Naš stan je bil takrat brez vsake pravice, brez samostojnosti in brez svobode. Saj še ne vem, če je smel učitelj zvečer spat ob lastni volji, moral je imeti najbrže tudi za to dovoljenje, višje in najvišje dovoljenje. A zaslombe ni imel nikjer, nikjer tovariša, da bi se naslanjal

gospodu zdelo pri podučitelju jako velik pogrešek. Nekdaj kar več ni mogel zatajevati svoje jeze. Prinesel sem mu namreč hostijo za monstranco v žagrad; nesel sem jo pa prosto, z golo roko. To je pa bilo velečastnemu že preveč. Preden sem se še zavedel, kdaj in kako, že mi je pognal kozarec vode v obraz in to vpričo drugih ministrantov, mojih učencev! A jaz sem velečastnega pustil potem na cedilu, in več dni me ni bilo blizu. Šele prošnje „višjega mežnarja“ so me zopet gnale v sladki jarem.

Tudi sladkosti nedeljske šole sem imel priliko okušati. Imel sem ob nedeljah 60–70 otrok, dečkov in deklic pred sabo. Nekateri so bili večji in močnejši od mene in niso se shajali zato, da bi se kaj učili, ampak da bi nespodobno rogovirili v šoli. Časih je nastal med njimi celo pretep, in pipci so se bliskali v njihovih rokah. Z deklicami so se dečki srčkali kar prosto brez vsega strahu. Skoro nihče ni prinesel v šolo kake knjige, zvezka ali sploh kakega učila; jaz pa sem se moral s takimi ljudmi ubijati vsako nedeljo dve celi uri! Ves teden sem se bal nedeljske šole. Kateheta ni bilo nikoli blizu, dasi je bila to njegova dolžnost.

nanj, nikjer prijatelja, da bi mu bil podpornik in zaveznik — osamel je hodil trnjevi svoj pot, bedo in siromaštvo si je tešil z žgano pijačo, če je zaslužil kje kak krajcar ter je legel končno izžet kot limona v črno zemljo. Veliko je, da so mu pustili to zadnje ležišče!

In tako je bilo dolgo vrsto let! In ostalo bi menda do najnovejših časov tako, da se niso začeli zavedati učitelji svojega zvanja, ki jim nalaga vso višjo nalogo, nego je pravo pravcato hlapčevanje, da se niso začeli družiti med seboj — organizovati. V znamenju združenja so se jeli izkopavati učitelji iz goste megle žalostnega svojega žitja, krepko je segala roka v roko, in trajno se je sklepalo srce s srcem; prodiralo je prepričanje od hlapca do gospoda, da je osvobodil poslednji prvega, ker je prevedel, da zmaga prepričanje in krepka volja, ki ji ni mogoče staviti odpora, ki ga ni mogoče več potisniti v temo, v kateri je bil rojen njegov začetek.

Prišel nam je na pomoč novi šolski zakon. S cesarjevim podpisom se je pripoznala vitalna važnost ljudskega šolstva, ki se je reorganizovalo ter postavilo na trdo podlago, na pravo človekoljubno stališče, da treba vsem slojem človeštva, bodisi da je porojeno od ubožnih delavskih staršev, bodisi da je začelo sopsti dišeči zrak v svetlih palačah plemenitnikov, da je treba vsem in vsakemu izobrazbe, vzgoje in znanja. S tem važnim zakonom, ki je dvignilo njega izvrševanje v teku let vse narode našega cesarstva na visoko stopinjo splošne izobrazbe, so se ublažile nekoliko — toda samo nekoliko — tudi razmere med učiteljstvom, ki je začelo dihati svobodneje ter si je priborilo z najvestnejšim izpolnjevanjem stanovskih dolžnosti ugled in simpatije med narodom in tudi med gospodo, ki je zrastle ob ugodnih slučajih in ob sladkih nasmehih nagajive sreče izmed preprostega naroda.

In za vse, kar imamo danes in s čemer se moremo ponasati danes, za vse to, gospoda moja, moramo zahvaliti sami sebi. Ves ugled, ki ga imamo med slovenskim svetom, ves vpliv, ki ga imamo med svojim narodom, je delo naše, je sad več kot polstoletnega boja, ne boja, ki bi ga smeli primerjati z otroško igro, temveč sad resnega, težkega boja za pravice, ki so umevne same ob sebi, a so nam jih kratili samo zaradi temnih predsodkov in vzpričo one žalostne naše preteklosti, ob kateri bi mislil

Naposled pride vesela novica: učitelji bodejo rešeni — mežnarije! Jaz sem dobil plačo mesečnih 25 gld. in takoj sem odložil mežnarijo, dasi bi jo bil lahko obdržal in dasi sem s tem izgubil prosto stanovanje in hrano. Čutil sem se tako veselega, tako prostega kakor ptič, ki ga izpustiš iz kletke.

Trd čas je bil to! In vendar se je godilo nekaterikom še slabše nego meni, ako ne vpoštevam prvega leta svojega službovanja. Marsikateri podučitelj je dobival letnih 20–30 goldinarjev. Ni čuda, če je kateri propal telesno in duševno. Nekateri so propali vsled pomanjkanja, drugi pa zato, ker so čutili v sebi premalo npravne moči, da bi se rešili. Najhujše je bilo za izobražene učitelja, da sta se v tisti dobi tako malo cenila šola in učitelj. Šola se je zmatrala takrat za postransko reč. Zato ni čuda, da se je marsikak učitelj v oni dobi bolj pečal s kako drugo stvarjo kakor s šolo, da je le lože živel.

Carniolus.